

Бранислав ОСТОЈИЋ

ДРОБЊАЧКИ ТОПОНОМАСТИЧКИ АПЕЛАТИВИ У ФУНКЦИЈИ ТОПОНИМА

1. Дробњак се налази на сјеверозападном дијелу Црне Горе. Пружа се непосредно дурмиторским масивом граничећи се на западу Пивом, на сјеверу се простире до горњих ивица кањона ријеке Таре, на истоку се граничи Сињајевином и Горњом Морачом а на југу граница иде све до надомак Никшића. На дијалекатској карти ово је подручје новоштокавског дијалекта најновијег типа.¹

2. Кад је ријеч о дробњачкој ономастици одмах можемо констатовати старосну и другу слојевитост њене ономастике. У називима мјеста присутни су: а) предсловенски језички елементи, посебно елементи из илирског периода (*Тара, Ђјач,...*), б) старији романски елементи (*Дурмитор, Пилитор, Ћиперовача*, па највјероватније и *Жабљак*, в) затим и стари словенски елементи (*Мездо,...*).²

Слојевитост је присутна не само на лексичко-семантичком нивоу већ и у ономастичко-творбеним моделима уз присуство имена страног поријекла, у првом реду турског. Све је то срасло у свеукупност дробњачког језичког израза у духу вуковског стандарднојезичког израза тако да више нико и не сумња да све то нијесу дробњачки језички елементи.

3. С друге стране, многа дробњачка имена имају јасну и издиференцирану семантичку мотивацију или апострофирану метафоричност. *Љутица* је, на примјер, плаховита ријека. *Скакавац* је извор и планински поток који скакуће са стјене на стијену, а *Чѐ-*

¹ Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*. – ЈФ 17,1.

² Д. Вујичић, *Из ономастике, лексикологије и дијалектологије*. – Унирекс, 1996, 99-100.

лина је планинска стијена која пукне, па из ње покуља вода. Ту су још и метафорична имена: *Кџк, Ждријело, Плѣће*,³...

Оваква метафоричност у називима мјеста је врло згуснута и набијена с пространом семантичком односно стилистичком изнијансираношћу, тако да се, када је ријеч о дробњачкој ономастичкој номенклатури, може говорити о начину именовања мјеста, о начину настанка топонима и у крајњем о језичкој творачкој снази дробњачког говора „из којег долази прави импулс за развијање свих распрострањенијих језичких црта у говорима новијег и најновијег типа у нашем језику.”⁴

4. Један од задатака овога рада је и да се, полазећи од назива мјеста као значајних језичких знакова у функцији обавјештавања (језичких, културних, историјских, етничких, етнолошких) уз примјену лингвистичких анализа својствених словенској топонимији на дробњачким топономастичким апелативима без детерминатора у служби топонима, потврда неке од основних особина Вукова говора, с једне стране и, с друге стране, да се утврди колико је народ овога краја имао слуха да у своју језичку структуру уконпонује, на примјер, турцизме, наслијеђене елементе или најновије елементе. И, одмах да кажем:

То је један од оних говора који су језик богатали: а) разноврсношћу у начину образовања топонима, б) продуктивношћу наставака за образовање и других творачких модела и в) сликовитошћу и јачином топономастичких назива.

Људи из ових крајева упућени на сву суровост, али и љепоту природног окружења, подржавајући је стварали су свој језик и именовали сваку парцелу, ливаду, бријег, брежуљак, увалу, сваки окрајак и сваку стопу изразом који одише снажном емоционалношћу и пластичношћу. Из сваког микротопонима извире творачка снага и виталност човјека са дробњачког језичког подручја, открива се процес стварања ономастичких имена и њихова мотивисаност и најзад, даје се изванредна грађа историјској дијалектологији и историји језика.

³ Д. Вујичић, *Из ономастике, лексикологије и дијалектологије*. – Унирекс, 1996, 177.

⁴ Ј. Вуковић, *Говор Пиве и Дробњака*, – ЈФ, 17,1.

5. Међу дробњачким топонимима које је навео Ћ. Остојић у својој драгоценој књизи *Топонимија Дробњака* (Јунус, Београд 2003, 410 стр.) има велики број апелатива без икаквих допуна у служби топонима. И хтјели смо да поводом њихове структуре дамо нека своја запажања, тј. да кажемо како их треба, по нашем мишљењу, лингвистички разумјети.

Ријеч је, дакле, о географским називима без трибутских одредби као дистинктивних елемената типа: *Сувд поље, Старачко поље, Слана долина, Кучуријек долина...* Различити структурни модели лексички и афиксали остају у другом плану овога разматрања. У првом плану је управо лексички садржај имена насталих најчешће топономизацијом апелатива преко најједноставнијег творбеног модела нулте морфеме у функцији афикса (*основа + 0*) без, дакле, ономастичког форманта, па затим и преко нових изведених ријечи, с наставцима као творбеним морфемама.

Географска имена ове врсте су разнородна на дробњачком говорном подручју. Без залажења у детаљнија структурна, етимолошка и семантичка тумачења разврставамо их у три групе:

А) Географски и пољопривредни апелативи у топонимији

Бара, Бријег, Јаз, Ријека, Село, Греде, Поља, Осоје, Присоје, Превја, Гребен, Седло, Главице, Брџине, Стране, Коса, Пољана, Главичине, Брда, Прдо, Длови, Бргови, Лази, Влаке, Руне, Поток, Обале, Лука, Таван, Под, Понор, Прло, Кљештине, Ваља, Јамчине, Јаме, Вртача, Врело, Вирови, До, Локвице, Нуго, Рта, Ртови, Рапе, Обале, Прјина, Отока, Извори, Локве, Вир, Крш, Луке.

Ови стари називи, врло обични у дробњачким говорима апелативног карактера, непосредно упућују на објекте који су њима именовани. Разликују се од апелатива чвршћом везаношћу за објекте које именују доводећи у непосредну везу изглед и својства именованих локалитета са садржајем апелатива.

Б) Апелативне топонимијске метафоре

Грло, Кук, Старац, Ојађеник, Међед, Близанци, Плехе, Зијевала, Главе, Капа, Рамена, Чуље, Стржница, Рбат,

Ла́кат, Струг, Грлић, О́ко, Ждријело, Ли́ца, Се́дло, Љутица, Челина, Ђрнебес, КлђбѸк, Зу́нци, Грлић.

За разлику од претходних ови називи упућују на објекте посредним путем. Топономастички садржај је овдје истакнут, а лексички неутралисан. Основни апелативи су испуњени садржајно и функционално. Мотивисаност је очита по сличности објекта са апелативом онога што значи (изглед, облик, својство). Називи су са изразитом метафоричношћу која је толико наглашена да се заиста у дробњачкој ономастици мора говорити о ономастичкој стилистици. У овим називима збијене су и згуснуте различите семантичке и стилске изнијансираности. Њихова семантичка мотивација је већ и на први поглед јасна.

В) Топономизирани апелативи из области биљног и животињског свијета

Клѐке, Јеље, Јавори, Брбе, Борови, Смрче, Трњине, Дуб, Цер, Брес, Дријен, Йве, Дивљаке, Пањеви, Јасике, Јасен, ЗѸкве, Глђг, Ли́па, Јабука, Коњ, Лисичац, ЗекѸћи, Зѐчица, Скакавац, Гђлуб, Баќ, ...

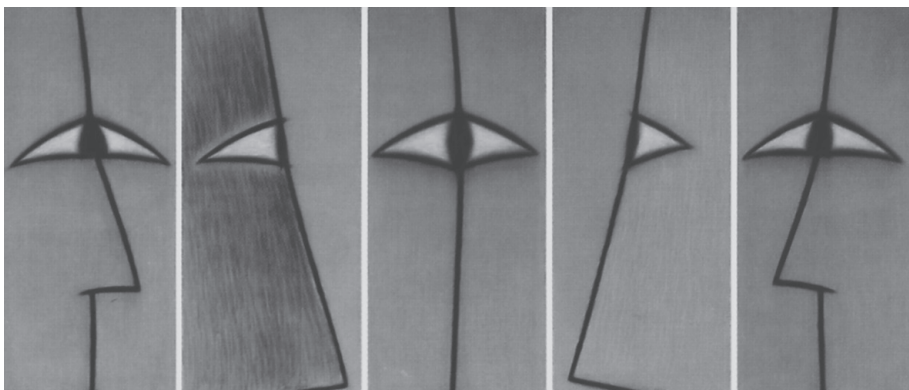
И у овој групи топонима, који се могу посматрати и у склопу претходне групе, апелативи се везују за објекте па као и код осталих назива насталих топономизацијом губе апелативни лексички садржај, а пуне се ономастичким садржајем.

Ждријело је, на примјер, метафоричан назив за једно село ужљебљено међу брдима. Сличног је постанка и назив *Струг* – село испресијецано планинским потоцима, увалама и долинама што међупростору даје изглед тестере, оструганих коса што у својој свеукупности имплицира на струг. *Плѐће* је страна са сличним изгледом, *Старац* је велики погрбљени врх, а *Се́дло* – превој. *Рамѐна, Међед, Коњ, Рбат, Ла́кат...* су брда, планински огранци и врхови који асоцирају на човјека са широким раменима, на медвједа, коња, рбат, лакат, ...

6. Називи у све три групе су пастеређени лексичког значења. У њима је у првом плану садржај нове ријечи уобличен стапањем творбених морфема, нултих или било којих других, са основинском морфемом.

Као што се види, дробњачки топономастички фонд апелатива без детерминатора у функцији топонима врло је разуђен и богат. Најситнији детаљи на том подручју су именовани често и оним општим географским апелативима с нултим суфиксом (брдо, поље, бријег, поток, извор), иако таква именовања без детерминатива у дробњачкој сложеној конфигурацији терена можда и не значе много „у смислу ономастичке обавијештености.”

Богата топономастичка грађа која је пред нама илуструје чврсту везаност дробњачког човјека за мјесто гдје живи, његову саживљеност са поднебљем у којем се рађа одговарајући назив објекта. Она носи у себи све морфолошко-фонолошке, творбено-семантичке и семантичке особине Вукова дробњачког говора.

Анка Бурић: *Лице Лица*, 140 x 350 cm, 2000.